

Міністерство внутрішніх справ України
Одеський державний університет внутрішніх справ

**КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ
ТА КРИМІНОЛОГІЧНІ ЗАХОДИ
ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ**

Матеріали

Всеукраїнської науково-практичної конференції

13 листопада 2015 року

Одеса
ОДУВС
2015

– ізоляціонізм (політика, у якій головна ставка робиться на те, щоб відокремити здорову частину суспільства від суспільно небезпечних елементів і не більш того) [3, р. 173-178]. Неокласицизм став провідною теоретичною концепцією, покладеною в основу політики впливу на злочинність. Наприклад, у 1988 р. у Швеції в результаті реформ кримінального законодавства міцно затвердився бентамівський принцип пропорційності. Однак каральні міри, що виявилися не набагато дешевшими, ніж соціальні реформи, не виправдали надій європейців. Поряд із зростанням кількості в'язниць і ув'язнених досить інтенсивно продовжувала зростати й злочинність. Та ж Швеція стала лідером за рівнем злочинності в Європі.

Поліція, на матеріальне забезпечення якої суспільство витратило значні кошти, виявилася неспроможною стримати тиск злочинності, незважаючи на багаторазове збільшення її рядів. Досить показовий у цьому відношенні приклад Великобританії. Після приходу в 1979 р. до влади М. Тетчер, уряд поставив за головне завдання своєї внутрішньої політики боротьбу зі злочинністю. Причому основний акцент був зроблений на зміцнення поліцейських сил. Розрахунок будувався на створення добре оснащеної поліції, наділеної підвищеними владними повноваженнями. Однак поліцейський експеримент «залізної леді» виявився малоефективним. Зростання злочинності зупинити не вдалося. На всьому протязі 80-х рр. витрати на поліцію збільшилися в три рази, але в той же час кількість тільки зареєстрованих злочинів подвоїлася. Повноваження поліції були значно розширені, а розкривання злочинів знизилося. Більш того, знизився традиційно високий авторитет поліції в очах громадськості [4, с. 16-38]. Таким чином, якщо в 70-і рр. під вогнем критики за неуспіхи у впливі на злочинність опинилися політики-реформатори та кримінологи, то тепер відповідальність за зростання злочинності поклали на поліцейську, судову й пенітенціарну системи. Рівень розкривання був невисокий, судові вирoki здавалися недостатньо строгими, а рівень рецидиву, навпроти, був досить високий. Особливої небезпеки придбав феномен організованої злочинності, що поступово набула транснаціонального характеру і стала малоуразливою для поліцейського впливу. У цих умовах Поліцейський фонд Великобританії організував поглиблені кримінологічні дослідження, основними завданням яких було з'ясування можливості поліцейських сил впливати на розвиток кримінальних процесів у суспільстві. Дослідження показали, що поліція може здійснювати на динаміку злочинності в країні досить обмежений вплив. Поліцейські можуть посадити у в'язницю окремих злочинців, але не в змозі припинити, наприклад, нічні грабежі або обмежити зростання цих грабежів.

Гіркі реалії змусили політиків зробити висновок про те, що злочинність – міцний горішок, і позбутися від неї за допомогою виключно каральних мір, якими б твердили вони не були, неможливо. Національні системи впливу на злочинність, багато елементів яких практично працювали на холостих обертах, набули колишньої значимості. Поряд зі збереженням репресивних заходів знову почали розвиватися різні механізми соціального контролю і ранньої превенції.

Серйозних змін зазнала поліцейська діяльність. Реформування поліції в Європі пішло за двома напрямками. У більшості країн функції цієї організації стали розширюватися та змінюватися. Про те, що поліція повинна в більшому стані орієнтуватися на потреби регіональної громади, а поліцейські – виконувати функції захисників, вихователів і опікунів, багато говорилося в 60-і і 70-і рр., були розпочаті деякі заходи в цьому напрямку, однак різке посилення каральної складової антикримінальної політики переорієнтувало розвиток поліцейських сил, що взяли на озброєння жорстокий стиль. Наприкінці 80-х рр. зміна акцентів поліцейської діяльності стала актуальною потребою. Поліцейські в багатьох західноєвропейських країнах зайнялися виховною роботою з неповнолітніми, почали консультувати населення з проблем ефективного захисту від злочинців, оперативно вирішувати проблеми міжособистісних відносин, припиняючи розвиток конфліктів. Та й структура поліцейських органів стала змінюватися в плані орієнтації на рішення соціальних проблем. Наприклад, на улагоджування міжжетнічних конфліктів, що нерідко виливаються у великомасштабні злочини. У цих цілях, наприклад, у датській поліції були створені спеціальні міжжетнічні відділення [5, р. 177-178].

Безумовно, що в межах однієї статті неможливо повністю розкрити всі аспекти обраної нами теми, яка, на нашу думку, актуальна і повинна, і має розроблятися і надалі, оскільки має значне не тільки теоретичне, але й практичне значення в плані можливостей для запозичення частки зарубіжного досвіду протидії злочинності і його імплементації в Україні.

Література:

1. Drewes I. Die Kriminologischen Wirkungen des Alkohols bei jungen Straftatern. Göttingen, 1977.
2. Austin G. Projecting the future of corrections // Crime and Delinquency. 1992. V 38. №3. – P. 285-308.
3. Consistency in Sentencing // European journal on Criminal Policy and Research. 1994. V2.
4. Дискуссия по поводу двухуровневого посторения системы охраны общественного порядка в Великобритании // Борьба с преступностью за рубежом. М., 1995. – № 5. – С. 16-38.
5. De Vries S. Multi-ethnic work groups in Dutch Police: Problems and Potential // Policing and Society. 1993. V. 3. № 3. – P. 177-178.

НАУКОВЕ ПІДГРУНТЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

*Харитоновна О.В., кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри кримінального права № 1*

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Однією з ключових сфер у кримінально-правовій системі України виступає політика держави у сфері запобігання та протидії злочинності. Сказане висуває на перший план проблеми наукового підґрунтя стратегії і тактики політики держави у цьому напрямі. Проф. Ю.В. Баулін зазначає, що донедавна ця проблема не отримувала значної уваги з боку дослідників, заперечувалось саме поняття «кримінально-правова політика» [1, с. 786]. Проте сьогодні ця проблематика виступає вкрай важливим, одним з першочергових напрямів кримінально-правових досліджень, до якої «прокинувся» значний науковий інтерес. Інтегративні підходи до розуміння кримінально-правової політики підкреслюють наявність в її змісті таких обов'язкових елементів, як науково-концептуальний, законотворчий, правозастосовний та оціночний. Безумовно, діяльність законодавця має надзвичайно важливе значення для ефективної кримінально-правової

політики, оскільки закон пов'язаний з правом, слугує його зовнішньою формою та виразом змісту. Однак принципова значущість у кримінальному праві збігу зовнішньої форми (закону) і змісту права, їх органічної єдності аж ніяк не применшує усвідомлення тих складних взаємозв'язків, в яких право та закон перебувають. Право та закон – це різноетапні та різнопорядкові явища, законотворчий процес є ніби «вінцем» правотворчості, і діяльність законодавця по суті спрямована на те, щоб надати зовнішнього виразу, виступити кінцевим результатом правотворчості. Право має відповідати соціальним потребам у правовому регулюванні даних суспільних відносин, а закон має відповідати праву, забезпечувати його дієвість, ефективність. Більше того, в сучасній теорії права розрізняють власне правотворчість і правоутворення як більш широку і багатоаспектну категорію, яка відображує складний процес формування права: від життєвих ситуацій, що викликають виявлення потреби у врегулюванні певної сфери відносин, до вироблення певних правових поглядів, ідей, правосвідомості, певних інваріантів правової науки та культури, які перетворюються у державну волю і отримують вираз у законі. Думається, що осмислення такого «background» у діяльності законодавця в сфері кримінально-правової політики потребує належної уваги.

Нагальним завданням криміналістів має стати вироблення Концепції основ сучасної політики держави у сфері протидії злочинності, яка могла би бути запропонована для обговорення на загальнодержавному рівні з метою її прийняття та виконання у певні строки. В цьому програмному документі мають бути розроблені головні напрями кримінально-правової політики, засоби її реалізації, визначені сфери гуманізації та, навпаки, посилення відповідальності, вирішені питання розширення чи скорочення сфери дії КК, звуження чи розширення меж суддівського розсуду тощо. Мова йде про необхідність усвідомлення і визначення на політико-правовому рівні завдань національного кримінального права, його основ, критеріїв легітимності кримінального закону та практики його застосування. Тобто слід говорити про досягнення соціальної згоди щодо стратегії кримінально-правового регулювання, відображеної в структурі кримінально-правової думки [2, с. 309]. Крім того, надзвичайно важливим напрямом є вирішення комплексу питань, пов'язаних зі здійсненням боротьби з діями, які становлять небезпеку для цивілізації у цілому, визнаються злочинними світовим співтовариством. В цьому аспекті актуальними уявляються пропозиції ставити питання про існування міжнародної кримінально-правової політики як складової зовнішньої політики країн [3, с. 430].

Орієнтирами в розробці названої стратегії мають бути питання встановлення «дійсних» можливостей кримінального права, і тут, мабуть, варто погодитися з проф. Є.Л. Стрельцовим, що для вирішення цих проблем потрібно проаналізувати соціальні «збудники» процесів криміналізації і декриміналізації, пеналізації та депеналізації. Для цього, вважає він, необхідно розв'язати певний «вузол» взаємопов'язаних проблем, а саме встановити: яку суспільну небезпечність повинні набути конкретне діяння того, щоб його потрібно було криміналізувати. А для відповіді на це питання державі потрібно мати: чіткий механізм функціонування суспільства, в основі якого знаходиться система суспільних відносин; і проголошені та офіційно закріплені на державному рівні певні соціальні цінності, блага. Причому, криміналізуючи відповідне діяння, потрібно враховувати, чи буде в змозі держава реально реалізувати основний принцип кримінальної відповідальності – її невідворотності, оскільки декларативність кримінального права, його неефективність породжують правовий нігілізм, накопичення такого «досвіду» починає впливати на загальну оцінку населенням реальних можливостей держави [4]. Тобто необхідно при описуванні ознак певного злочинного діяння чітко і ясно визначити межі злочинної поведінки, і в той же час не допустити прогалів в криміналізації, знайти «золоту середину» в цьому питанні. Особливо актуальним це положення є в умовах поширення кількості бланкетних диспозицій в статтях КК, коли фактично ознаки злочинного діяння описуються в некримінальному законодавстві, що, в свою чергу, ставить перед наукою завдання осмислення питань плюралізму джерел кримінального права, співвідношення кримінального права та закону. Актуалізується в цьому зв'язку і питання «вбудови» в існуючу кримінально-правову систему кримінального-проступку, що призводить сучасних криміналістів до висновку, що «українське кримінальне законодавство поступово дрейфує від монізму до його дуалізму» [5, с. 517]. «Це, перш за все, підтверджується тим, – пише Ю.В. Баулін – що закон про кримінальну відповідальність включатиме в себе КК і Закон про кримінальні проступки. Далі, дуалізм в законодавстві про кримінальну відповідальність торкнеться як підстав кримінальної відповідальності (кримінальне правопорушення має два види – злочин і кримінальний проступок), так і самого розуміння такої відповідальності (зміст кримінальної відповідальності за злочини і за кримінальні проступки). Дуалізм переноситься і на суб'єктів кримінального правопорушення: фізична і юридична особа. Все це, поза сумнівом, тягне за собою зміну наукових уявлень щодо елементів і ознак кримінального правопорушення, що вчиняється фізичною чи юридичною особою, а також про кримінально-правові наслідки його вчинення цими суб'єктами. Не виключена також поява дуалістичних уявлень щодо об'єктивної сторони кримінального правопорушення, вини, покарання тощо» [5, с. 517-518].

Реалізація дуалістичних прогнозів не змусила себе довго чекати: вже Законом України від 18 квітня 2013 р. до КК України введено поняття «інших заходів кримінально-правового характеру», і ця новела «легітимізувала» наукові розробки, присвячені заходам безпеки в кримінальному праві [6], призвела до необхідності переосмислювати поняття, зміст і форми реалізації кримінальної відповідальності, з'ясувати зміст заходів, що її становлять, та їх співвідношення між собою та з суміжними заходами [7, с. 257-258].

Особливої уваги потребує співвідношення понять «дуалізм в кримінальному законодавстві» і «дуалізм кримінального права», під яким розуміється поява в кримінальному праві як галузі права приватних засад. Мова йде лише про дуалістичні тенденції в розвитку кримінального законодавства та окремих інститутів кримінального права, але саме кримінальне право як галузь не змінює своєї природи матеріальної галузі публічного права, тому питання виникає лише стосовно дуалізму його форм. На перший план висувається проблема реформування саме форм конвергенції приватного і публічного права, коли виникає потреба у поєднанні публічно-правового і приватноправового регулювання. Зміст конвергенції має бути адекватно об'єктивованим зовні як комплексний нормативний регулятор, а необхідними і єдиними засобами такої об'єктивізації є формальні джерела права [8, с. 234]. Саме конвергенція обґрунтовує появу в кримінальному законодавстві окрім публічно-правових регуляторів також і приватноправових. Кримінальне законо-

давство набуває характеру дуалістичного, поєднуючи в собі публічні та приватні приписи, проте при цьому комплексному характері праворегулювання не відбувається втрати кримінальним правом його публічно-правової природи.

Література:

1. Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. – Т. 5: Кримінально-правові науки. Актуальні проблеми боротьби зі злочинністю в Україні / за заг. ред. В.В. Сташиса. – 840 с.
2. Жалинский А.Э. Конкуренция уголовно-правовой мысли в условиях глобализации // Научные основы уголовно-угольного права и процессы глобализации: материалы V Российского конгресса уголовного права (27-28 мая 2010 года). – М.: Проспект, 2010. – С. 308-312
3. Фріс П.Л. Вибрані праці / П.Л. Фріс. – Івано-Франківськ: Фоліант, 2014. – 652 с.
4. Стрельцов Л.Є. Доктринальне визначення необхідних «збудників» процесів криміналізації та декриміналізації, пеналізації та депеналізації // 10 років чинності Кримінального кодексу України: проблеми застосування, удосконалення та подальшої гармонізації із законодавством європейських країн: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 13-14 жовт. 2011 р. / редкол.: В.Я. Тацій (голов. ред.), В.І. Борисов (заст.голов. ред.) та ін. – Х.: Право, 2011. – С. 78-82
5. Баулин Ю.В. Рекодификация уголовного законодательства Украины: проблемы научного обеспечения // Проблемы кодификации уголовного закона: история, современность, будущее (посвящается 200-летию проекта Уголовного уложения 1813 года) / Материалы VIII Российского конгресса уголовного права, состоявшегося 30-31 мая 2013 г. / ответ. ред. докт. юрид. наук, проф. В.С. Комиссаров. – М.: Юрлитинформ, 2013. – С. 515-518
6. Горбачова І.М. Заходи безпеки в кримінальному праві (порівняльно-правовий аналіз): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08 / І.М. Горбачова; Одес. нац. юрид. акад. – О., 2008. – 20 с.
7. Проблеми правової відповідальності: монографія / Ю.П. Битяк, Ю.Г. Барабаш, Л.М. Баранова та ін.; за ред. В.Я. Тація, А.П. Гетьмана, В.І. Борисової. – Х.: Право, 2014. – 348 с.
8. Коршунов Н.М. Конвергенция частного и публичного права: проблемы теории и практики / Н.М. Коршунов. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2013. – 240 с.

ПОПЕРЕДЖЕННЯ КОРУПЦІЙНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ В РОЗРІЗІ ПОДОЛАННЯ ПРАВОВИХ ЧИННИКІВ

*Хорошун О.В., кандидат юридичних наук, доцент кафедри кримінально-правових дисциплін
Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ*

Корупція є однією з найактуальніших проблем сучасності. Деякі дослідники взагалі вважають, що корупція стала основною проблемою кінця ХХ та початку ХХІ століть.

Корумповані відносини витісняють правові, етичні відносини між людьми, із аномалії можуть перетворюватися у норму поведінки [1].

Корупція (від лат. corrumpere — псувати) — протиправна діяльність, яка полягає у використанні службовими особами їх прав і посадових можливостей для особистого збагачення; підкупність і продажність громадських і політичних діячів.

В тлумачному словнику зазначається, що корупція – це використання посадовою особою свого службового становища з метою особистого збагачення [2].

Законодавець, приймаючи Закон України «Про засади запобігання і протидії корупції» (далі Закон), дає своє тлумачення таким поняттям як корупція та корупційне правопорушення. Відповідно до абзацу 4, ч. 1, ст. 1 Закону, **корупційне правопорушення** – це умисне діяння, що містить ознаки корупції, вчинене суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, за яке законом встановлено кримінальну, адміністративну, цивільно-правову та дисциплінарну відповідальність. В абзаці 5, ч. 1, ст. 1 Закону, зазначається, що **корупція** – це використання суб'єктом відповідальності за корупційні правопорушення, наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей з метою одержання неправомірної вигоди або прийняття обіцянки/пропозиції такої вигоди для себе чи інших осіб або відповідно обіцянка/пропозиція чи надання неправомірної вигоди суб'єктам відповідальності за корупційні правопорушення, або на її вимогу іншим фізичним чи юридичним особам з метою схилити цю особу до протиправного використання наданих їй службових повноважень та пов'язаних із цим можливостей [3].

Корупція є наслідком як загальних, так і специфічних процесів детермінації цього соціального явища. Останні переважно пов'язані з державною (чи іншою) службою [4, с. 135].

Перш ніж розглядати заходи до попередження корупційної злочинності нам необхідно з'ясувати, які чинники сприяють даній злочинності. До спонукання корупційної злочинності можуть сприяти наступні чинники: політичні, [5, с. 31-32] економічні, правові, організаційно-управлінські, соціально-психологічні, недоліки в кримінальному законодавстві, недоліки в роботі правоохоронних органів, порядку реєстрації та обліку злочинів тощо [4, с. 124].

Ми ж зупинимось на правових чинниках та заходах їх попередження.

Правові фактори злочинності, що в результаті недоліків правової системи істотним чином позначаються на рівні загальної злочинності, у тому числі й корупційної.

Отже, до правових чинників можна віднести:

- правовий нігілізм;
- правова легковажність;
- відсутність правової культури;
- правова свідомість;
- нестабільність політичного режиму та кримінальної політики;
- недоліки у підборі керівних кадрів;
- практику лобювання інтересів окремих соціальних груп;
- відмежування більшості населення від участі у державному управлінні;
- несформованість інститутів громадського суспільства;
- бюрократизація та корумпованість управлінського апарату і системи правосуддя;